

# РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, АНОТАЦІЇ

---

---

Світлана Власенко

●

## ДО КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ФІЛОСОФІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

*Личковах В.А.*

*Дивосад культури: Вибрані статті з естетики, культурології, філософії мистецтва. - Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2006. - 160 с.*

На межі століть усе більшої ваги набуває завдання концептуалізації сучасного мистецтва в цілому, і українського зокрема. Вирішенню деяких естетичних і мистецтвознавчих проблем осмислення художнього процесу в Україні і присвячено книгу доктора філософських наук, професора Володимира Личковаха - відомого в Україні та поза її межами культуролога, естетика та мистецтвознавця. Збірка вибраних статей видана з нагоди 60-річного ювілею автора і являє собою кристалізацію попередніх теоретичних напрацювань автора.

Книга складається із вступних ювілейних статей (Л.Левчук, О.Петрова), трьох тематичних розділів та заключення, що підсумовує роздуми про становлення філософії сучасного мистецтва.

Умовно за змістовим характером відтворених публікацій книги можна поділити на дві частини. Перша присвячена розгляду філософсько-методологічних проблем культурології та естетики, друга - формуванню сучасної української школи філософії мистецтва та аналізу мистецьких феноменів як на всеукраїнському, так і на регіональному зрізах.

У першому розділі «Задзеркалля» неklasичної естетики» професор В.Личковах актуалізує деякі проблеми культури і мистецтва доби Постмодерну, звертаючись до естетичних засад авангарду й постмодернізму.

У наш час питання визначення та категоріального аналізу духовних первнів історико-культурного процесу постає особливо гостро, тому збірку відкриває стаття, присвячена саме дослідженню етосу культури, її морально-естетичного наповнення. Категорія «етосу» є ключовою для культурософії (неklasичної філософії культури), сучасної метафілософії мистецтва. Вона виступає носієм духовного змісту світовідношення, виражає «дух епохи» і «дух творчості». Як світоглядний стрижень мистецтва, етос емоційно-образно проявляється в музичній сутності культури. Саме через мистецтво йде підтримка «музичного етосу» культури, долається відчуження у творчості (контр-алієнація), породжене добою Модерну. В епоху Постмодерну, на думку автора, відбувається універсалізація культури, розширення її меж, подолання дистанції між культурою і повсякденним життям.

В естетиці Постмодерну особливо актуальним стає дослідження проблеми людського

світоставлення в категоріях онтології та феноменології, які фіксують «життя миттєвістю» як насолоду вічністю, а «світовідношення переживається як цілісність людського існування» [с. 19]. Естетичній категорії «переживання» надається онтологічний зміст, а переживання як «життя миттєвістю» феноменологічно розглядається автором як форма «самого життя людини, її світоставлення, діяльнісного буття в культурі» [там само].

Естетичне переживання, пов'язуючи минуле і майбутнє, набуває рис трансгресивності. А отже, зміна людського світовідношення в мистецтві минулого століття викликає посткласичну трансгресію всіх культурних формотворень, етосу і патосу культури. Відбувається зміна «фаустівської душі» культури на «леверкюнівську», поняття якої вводить і розробляє автор. Наголошуючи на трансгресивній сутності авангарду, акцент робиться на конституюванні нових світоглядних принципів некласичної естетики, які впливають на формування трансавангарду та постмодернізму. Так, одним з провідних принципів є принцип ексцентрики, який характеризує «леверкюнівську душу» культури, особливості світовідношення та мистецтва ХХ століття. Він виявляється і в інших світоглядно-естетичних принципах - дивовижності, маскарадності, іронії, доведеної до імітації маразмування.

Зміні парадигм некласичної естетики присвячена остання стаття розділу, яка вже стала хрестоматійною. В ній розглядається рух новітньої естетичної свідомості за схемою «авангард - постмодернізм - універсалізм». Історія розвитку двох хвиль авангардизму представлена у вигляді історії «текстобудування» як естетичного світостворення, коли весь світ уявляється «текстом», який можна цитувати і перегравати на будь-який лад. Художні образи стають багатовимірними, виникає «поліперспективність бачення в мистецтві» (кубізм, поп-арт), виникає нова парадигма естетики - некласична. Прихованою метою авангарду стає збереження традицій через їхню трансформацію на шляху «від Фауста до Леверкюна», тому він є необхідним явищем культури. Так само закономірно відбувається перехід до постмодернізму, до появи «анти-естетики», яка характеризується виникненням «негативних» естетичних категорій. В постмодерній культурі відбувається «плутанина стилів, концепцій, методологій, технічних сценаріїв розвитку» [с. 62], відбувається десакралізація сенсів за допомогою деконструкції, свідомо твориться абсурд, «народжується квазі-маразматична «посткультурна» свідомість». У цілому ж естетика авангарду і постмодернізму, на думку автора, є мета-естетикою, «сама-собі-філософією», виходячи за історичні рамки культурних епох.

Зв'язок між цими парадигмами базується на універсалістичній духовності, тому новою парадигмою філософії мистецтва може стати універсалізм, який виникає на подоланні ситуації «prost» у культурі. Естетика універсалізму має бути спрямована на гру мистецтва і життя, на їхнє взаємоперетворення, стане «метафілософією цілісної людини» [с. 72]. І саме завдяки естетичному плюралізмові можуть з'явитися «образні потенціали універсального «святотвідношення» як сакральної й панестетичної святковості людського світовідношення.

Цікавою є також авторська інтерпретація опосередкованого впливу філософсько-естетичних ідей І.Канта (його «формалізму») на мистецтво авангарду, що прослідковується, зокрема, у творчості представників нефігуративного живопису початку ХХ століття, зокрема В.Кандинського, К.Малевича, П.Мондріана, членів групи «Синій вершник», об'єднання «Де Стайл», Баухауза та у представників американського абстрактного експресіонізму.

У другому розділі «Філософія українського мистецтва» автор чи не вперше в Україні ставить питання необхідності побудови естетичних засад теоретичного мистецтвознавства, концептуальної системи сучасної філософії українського мистецтва.

Однією з таких провідних естетичних ідей засадничого характеру автор вважає «естетику святотвідношення», або народного, метарелігійного *sacrum*'у. Естетика свята генетично пов'язана зі специфікою української культурної ментальності, історично похідної з праслов'янських архаїчних джерел. *Sacrum* (сакральне) тут розуміється в широкому сенсі як святе, освячене, ексцентричне, чуже сірій повсякденності, буденності: це «одночасно і «святе», і «гріховне», і благословенне, і прокляте, і бажане, і заборонене, і привабливе, і відразливе, і благочестиве, і злочинне, і надихаюче, і огидне» [с. 81]. Воно досягається через культурну трансгресію (граничне «переступання» культурних меж). Сутність сакрального світовідношення як святотвідношення, на думку автора, полягає у певному балансуванні між граничним і позамежним, стійким і хитким, особистою

безпекою і нормованим жахом. Втілення естетики сакрально-архаїчного святовідношення автор вбачає як в українському народному мистецтві, зокрема, у вишивальництві, так і в українському авангарді та трансавангарді, пов'язаному з традиціями візантійсько-православного ісізму як філософсько-релігійної підвалини української естетичної ідеї «святівідношення». Немов на доказ цього кілька статей другого розділу являють собою оригінальні естетико-мистецтвознавчі портрети відомих українських художників О.Саєнка, О.Кулакова, О.Петрової, А.Фурлета. Звертаючись до їхньої художньої практики, В.А.Личкова реставрує етнонаціональний архетип «диво-саду» як прояв народного святівідношення, тобто сакрального ставлення до оточуючого світу (декоративність образів родоводу Саєнків), досліджує релігійно-сакральні, державні та культурно-історичні цінності (літописність образів О.Кулакова), розкриває метафізичний, езотеричний, «астральний» підтекст живопису, пропускаючи його крізь призму енерго-інформаційної естетики, або ж еніоестетики (відтворення в живописі А.Фурлета духовно-астрального світу як розвиток мотивів космізму). Аналізуються також впливи східних культур на українську мистецьку практику (орієнтальні мотиви в українському мистецтві).

У статті, присвяченій аналізу естетики українського авангарду початку ХХ століття в цілому, автор відзначає таку її особливість, як органічне поєднання загальноєвропейських напрямків (кубізму, футуризму, абстракціонізму і т.д.) з ідеєю «сакрально-святкового світоставлення», яка є провідною у філософії сучасного українського мистецтва. Зasadничою ж особливістю трансавангарду кінця ХХ століття є «полістилізм, взаємне накладання розмаїтих стильових домінант через їхнє цитування й діалог (полілог)» [с. 106], виникає колажність текстів та методів художньої творчості. Саме такими рисами характеризується ексцентрична, клоунадна творчість О.Петрової - неординарної постаті в культурному, мистецькому та науковому житті країни, однієї з фундаторів та критиків українського трансавангарду.

Третій розділ «Під сигнатурою Спаса» присвячений дослідженню сіверянської культурологічної регіоніки в контексті сучасної етнокультурології, зокрема місця регіоніки в сучасній українській естетиці та мистецтвознавстві в цілому.

Естетико-мистецький простір Чернігово-Сіверщини пропущений автором через призму основних гайдеггерівських універсальій «життєвого світу» - «Дому», «Поля» та «Храму», візуально втілених в архетипах (першообразах) і кенотипах (оновлених образах) регіональної образотворчості. З цієї точки зору досліджена творчість деяких сучасних чернігівських митців: подружжя Бориса і Тетяни Дедових, Федора Кравчука, «романтичного наївіста» Миколи Небилиці, на жаль, нині покійного. Окремим штрихом окреслено експозиційну і культурно-просвітницьку діяльність чернігівської галереї «Пласт-Арт» по відродженню загальнонаціональних і регіональних мистецьких традицій, розробки арт-проектів.

У заключенні автор виступає із закликом до мистецтвознавців, естетиків, галеристів об'єднати зусилля на спільному шляху до побудови сучасної філософії українського мистецтва ХХ століття як упорядкованої системи його теоретичного аналізу. Та й як не приєднатися теоретично і критично до справи концептуалізації складних мистецьких процесів сьогодення, разом плекаючи дивосад майбутньої української культури, коли початок цій шляхетній справі вже покладено.

---

**Олександр Мисюра**



## УКРАЇНА В ЦИВІЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

*В.М.Половець - Українознавство. - Чернігів: Просвіта, 2006. - 216 с.*

Завідувач кафедри українознавства і політології Чернігівського державного університету ім.Т.Г.Шевченка доктор історичних наук, професор В.М.Половець, відомий своїми монографіями, навчальними посібниками та науковими статтями з історії України, кооперативного руху та соціально-економічного розвитку слов'янських народів, представив громадськості свій черговий доробок - курс лекцій «Українознавство».

Навчальний посібник підготовлений у відповідності з розробленою і затвердженою на кафедрі авторською програмою для студентів природничих і гуманітарних факультетів університету. Він складається з 14 лекцій і додатку-комплекту навчально-методичних матеріалів по українознавству, який включає плани семінарських занять, рекомендовану літературу та методичні поради до них, а також тематику рефератів, курсових робіт і питання до екзамену з навчального курсу «Українознавство».

У передмові до посібника наголошується, що як наука українознавство налічує всього понад сто років. Водночас воно як галузь знань закорінене в багатовікову світову історію, переповнену героїчними і трагічними подіями величезної ваги. Бурхливі перетворення сьогодення змінюють застаріле уявлення про історичний процес. Відродження української суверенної держави зумовило й відродження науково-освітнього українознавства як цілісної системи виховання й освіти в інтересах єдності народу, мови, природи, держави, культури та міжнародних відносин.

Зміст курсу лекцій підпорядкований сучасним методичним і теоретичним вимогам до вивчення вітчизняної історії. До кожної теми подано план, список рекомендованих джерел та літератури, в яких акумулюється все варте уваги дослідників тієї чи іншої проблеми. Так, у лекції «**Предмет, зміст, завдання та структура курсу «Українознавство»**» автор зазначає, що предметом українознавчих досліджень є феномен українства, закономірності, досвід та уроки етнічного і національного державотворення, матеріального і духовного життя, формування і розвитку етнічної території.

Завдання курсу - на основі джерельної бази, всебічного системного вивчення й висвітлення генезису України й українства, самого українознавства як наукової системи. Вивчення завдань та структури курсу «Українознавство» свідчить, що в основі своєї він спрямований на пізнання і розбудову Вітчизни, відродження історичної пам'яті, створення передумов для осмислення проблем сучасності та визначення перспектив і шляхів досягнення поставленої мети.

У лекції «**Основні джерела та література з курсу українознавства»** розглянуті також етапи розвитку цієї науки. Автор стверджує, що джерельна база та монографічна література дають підстави зробити висновок - вони є достатньо репрезентативними для глибокого вивчення курсу українознавства, основним завданням якого є введення студентів у ту неосяжну сферу духовного потенціалу українського народу, з якою пов'язані серйозні зміни в політиці, економіці, культурі, а головне - у свідомості людей.

**Процес формування українського етносу** - наступна проблема, розглянута у навчальному посібнику. Вона складається із зародження українського етносу, чинників формування етносу та антропологічних особливостей українського народу. В.М.Половець підкреслює, що після падіння Київської держави український етнос продовжував розвиватися на своїх автохтонних землях у несприятливих умовах. Знесилений безконеочною боротьбою з войовничими степовиками, він був поневолений агресивними сусідами, а його етнічні землі загарбані монголо-татарами, Угорщиною, Польщею, Литвою, Московським князівством. Останні сім століть української історії були безперервною національно-визвольною боротьбою проти поневолювачів за побудову самостійної української держави.

Заслугує на увагу лекція на тему «**Філософія, релігія, мистецтво в духовному житті українців**». У ній розглядаються такі питання, як філософія і релігія - результат розпаду міфології; зародження української філософської думки та українське мистецтво як напрямок духовної культури народу. Зазначається, що характерною рисою міфології став антропоморфізм або перенесення людиною власних здібностей і властивостей на все довкілля. Міфологія поєднала в собі два важливих елементи: «профанне» (досвід) і «сакральне» (святе і потайне). Згодом вони стали базою для формування філософії і релігії.

Розглядаючи питання про зародження української філософської думки, автор підкреслює, що «українська філософія» - суто та, що генетично спирається на світоглядні архетипи українського народу і теоретично виражає його світогляд. Специфіка архетипів у тому, зазначається в лекції, що вони являють «первинний» пласт структур сприйняття світу людьми даної культури, який визначає її світоглядно-сміслову поле. У лекції зазначається, що, користуючись сучасними методами пошуку свого історичного шляху, Україна приходить до висновку про необхідність синтезу розуміння культури як поєднання теорії і практики, філософії, релігії, мистецтва, освіти і науки, державно-політичної діяльності в інтересах людини, нації, вселюдства.

**Вплив природи на формування світогляду українців** - це лекція, побудована за таким планом: вплив природи на формування духовної культури українського народу; народні звичаї і світоглядні уявлення українців: народна астрономія та метеорологія; свята й обряди народного календаря. У лекції розглянуті такі поняття, як природа, душа, духовна культура людини, земля, рослинний світ, а також сонце, місяць, зірки, чумацький шлях та ін. Навколишній світ, народні звичаї, обряди, етика, вірування, прикмети, символіка й атрибутика свят безвідмовно і безпомилково століттями працювали на виховання людяності, почуття добра, краси, духовності, сприяли соціалізації особи.

У зазначеному посібнику центральне місце займає **проблема розвитку української нації**. Ця лекція підготовлена професором В.М.Половцем за таким планом: поняття «нація», еволюція етносу в націю, чинники, що формують націю; процес формування української нації, проблеми, що виникли у процесі формування; формування політичної нації як нової якості етносу. Розглянувши ґрунтовно зміст кожного з визначених питань, автор робить висновок про те, що так, як без ядра не існує клітини, без людини - нації, без нації - людства. Єдність можлива лише в багатомірності. Знищення хоч одного компонента неминуче веде до порушення космічної цілісності, і не лише в сфері Матерії (Природи), а й духу, не тільки в площині побуту, виробництва, суспільних відносин, а й моралі, етики та естетики. Вивчення проблеми розвитку української нації, її поняття, еволюції етносу в націю, формування нової якості етносу - політично засвідчує, що зміст української національної ідеї - конкретне поняття. Воно являє собою ідею самопізнання, самовизначення і самореалізації.

**Роль мови у формуванні українського етносу** - наступна лекція посібника «Українознавство». У ній розглядаються такі питання: проблема утворення української мови в історичній літературі; взаємозв'язки та взаємозумовленість народної і літературної української мови; історія українського правопису. Визначивши мову як найважливіший засіб людського існування та спілкування, який нерозривно пов'язаний з мисленням, автор розглядає мову як соціальний засіб збереження і передачі інформації, однієї з форм управління поведінкою людини. На землі існує понад 2,5 тисячі мов. Найбільш розповсюджені серед них: китайська, англійська, російська, іспанська, хінді, японська, арабська, французька, німецька, італійська та ін.

Особливу увагу В.М.Половець звертає на схему розвитку слов'янських мов, які виникли з так званої праслав'янської мови, що виділилася з мови індоевропейської. Серед слов'янських мов українська мова постала і завоювала собі окремішне становище як самостійна мова історично визначеного великого слов'янського етносу.

Привертає увагу, на наш погляд, тема: **«Українська національна ідея: становлення і розвиток»**. Ця лекція побудована за таким планом: формування української національної ідеї - основні напрямки розвитку української державницької ідеї; українська національна ідея на сучасному етапі державотворення. Зародження української національної ідеї автор пов'язує з прийняттям християнства, ідеї якого, змінюючи душі, майже не змінювали світогляду наших предків. Національна ідея розпочинається тоді, коли етнос помічає свою єдність, історичний характер, традиції становлення і розвиток. Національну ідею автор розглядає і як концентрований вираз національно-патріотичного чинника.

Професор В.М.Половець вважає, що національна ідея - це збереження і розвиток національної культури, мови, традицій і обрядів, необхідність національної держави, утвердження її як рівноправного члена світового співтовариства. Українська національна ідея, котру слід всіляко пропагувати, може стати тією рушійною силою, яка активно сприятиме подальшому розвитку нашої держави. Однак це станеться лише тоді, коли український народ, попри всі етнічні розбіжності, буде єдиним у досягненні своєї загальної, об'єднуючої мети.

Далі необхідно зазначити, що важливе місце в навчальному посібнику зайняла тема: **«Українська національна культура»**. До плану цієї лекції включені такі питання: українська культура як феномен світової культури; типи культур: матеріальна і духовна, складники: чинники формування української національної культури; українська культура нового часу (XXст.); культурна політика в умовах розбудови незалежної України. Ґрунтовно розглянувши визначені проблеми, автор робить висновок про те, що українська культура

розвивається в складних умовах, її поступ носить поки що суперечливий характер. Незважаючи на це, здобутки українських митців у галузі літератури, образотворчого мистецтва, досягнення вчених є вагомими і оригінальними. Складнощі будівництва національної держави за сучасних умов не повинні лякати молоде покоління громадян України, яке має стати гідним кращих національних традицій.

*Природа і територія України* - тема наступної лекції, у плані якої розглядаються: земля України - її найбільша цінність; роль природи у формуванні українського етносу; екологія України. Лекція розпочинається з визначення понять: «етнічна територія», «етнічна земля», «етнографічні землі», «кордони», «природні ресурси», «природне середовище». У лекції зазначається, що умови, в яких знаходиться територія, кордони і геополітика сучасної України - розвинутої суверенної європейської держави, яка має потужний економічний і ресурсний потенціал, і характеризується великими перспективами розвитку, свідчать, що природа і земля України відіграють вирішальну роль у формуванні українського етносу.

Останні дві лекції посібника у відповідності з навчальною програмою для студентів гуманітарних і природничих факультетів розраховані по 4 години кожна. Перша з них - *«Історія українського державотворення»* включає такі проблеми, як поняття «держави», процес державотворення в Київській Русі, українській козацькій державі, державні утворення на початку ХХ ст.

Продовження цієї теми у наступні 2 години передбачає розгляд української державності в Радянському Союзі; становища в Україні у період перебудови (1985-1991рр.); проголошення незалежності України та визнання її світом.

Аналіз історичного становлення державотворення на українській землі, підкреслює у своїй лекції професор В.М.Половець, свідчить, що з проголошенням незалежності і прийняттям Конституції України підведено ризику під періодом бездержавності, визначено базові координати й орієнтири, сукупність суспільних цінностей, які формують політико-економічну систему. Створені передумови для того, щоб функціонування та розвиток держави і суспільства не залежали від політичних орієнтацій партій та окремих діячів. Вичерпно окреслені відносини держави і громадянина, їх права і обов'язки. Тільки такі принципи, випробувані й збагачені віковою практикою, освячені традиціями і звичаями, виведуть нашу державу в ряди загальноновизнаних у світі демократій.

*«Українці у світі»* - така завершальна тема навчального посібника «Українознавство». Структурно вона включає такі питання: історико-етнографічний огляд міграційних процесів в Україні; основні регіони розселення українців у світі; особливості розвитку культури української діаспори.

У лекції зазначається, що українці діаспори зробили видатний внесок у розвиток української культури, мистецтва і літератури, продовжують свою творчу діяльність, свято бережуть власну самобутність і мають усі підстави розраховувати на те, що їм гарантовано певні права, належне ставлення до рідної мови, звичаїв, традицій і культури в цілому. Українці усього світу з гордістю відзначають, що Україна утверджує себе повноправним суб'єктом європейського і світового співтовариства, отримує міжнародні гарантії незалежності, ухвалює договори про дружбу і співробітництво з усіма державами світу.

Підсумовуючи, зазначимо, що новий навчальний посібник «Українознавство» курс лекцій, підготовлений професором В.М.Половцем, виконаний на належному науково-методичному рівні і стане важливим здобутком у вивченні вітчизняної історії.

Прикрі коректорські упущення, невеликий як для навчального посібника (300 примірників.) наклад, а також видання книги у тонких обкладинках - більш об'єктивний чинник, аніж недоліки авторської роботи, які не повинні, на нашу думку, вплинути на загальне позитивне враження від прочитаного.



## ПОЕТ, ЯКОГО Я ВИГАДАВ ...

Сергій Дзюба. У липні наших літ. Збірка віршів.

- Ніжин: Видавництво «Аспект-Поліграф», 2006. - 152 с.

*«Дивно: колись ви неодмінно вигадаете мене...  
І це буде неправда»*

Сергій Дзюба

У Сергія Дзюби це вже третя збірка лірики, перша вийшла 1995-го і мала вона назву «Колись я напишу останнього вірша», ще через два роки вийшла наступна збірка «Сонце пахне снігом і яблуками». Такий великий розрив між другою і третьою збіркою заповнений у Сергія огромом творчої роботи. Я не помилився, саме так - *огромом*. Те, що він зробив за ці роки, робить із нього не просто поета, пародиста, прозаїка, журналіста, упорядника, видавця, організатора etc. Витворює постать колоритну, унікальну, одержиму. Він є таким, я не перебільшую, хоча і знаю про обсяги зробленого за публікаціями і мистецьким розголосом. Можливо, тому моя оцінка є найоб'єктивнішою. Я хочу про цей його універсалізм творчий бодай сказати у вступі до розмови про третю поетичну збірку.

Свою збірку віршів Сергій присвятив дружині, гарній поетесі Тетяні Дзюбі (Мурзенко). Подавши епітет «гарній», я аж ніяк не применшую її таланту, просто фах зобов'язує мене бути дещо скептичним, і не повторювати тих епітетів, якими обдаровує свою дружину Сергій у кожній книзі: «Моєму дорогому уряду - дружині Тані - з надією присвячую» (Збірка пародій та віршів «Любов з тролейбусом», 2003); «Моїй дивовижній дружині - Тетяні Дзюбі (Мурзенко) - з вдячністю присвячую» (збірка пародій та віршів «Зима така маленька, мов японка», 2004); «Моєму чарівному Таненяточку - дружині Тетяні Дзюбі (Мурзенко) - з любов'ю і ніжністю присвячую цю книгу» (збірка пародій та віршів «Кожній жінці хочеться ... на Марс», 2005). «Пародії та віршики» - це авторське жанрове визначення. Остання присвята теж заслуговує уваги: «Моїй геніальній дружині Тані з любов'ю і ніжністю присвячую цю книгу». Всі ці присвяти я називаю не з тим, аби поіронізувати, - іронізував я років десять тому, був такий гріх. Сьогодні я висловлюю свою повагу і захоплення відданістю і вірністю. У час суцільної нелюбові така чоловіча постійність сама по собі є взірцем найромантичнішої віршованої історії.

Тепер про поетичну збірку. Це книга гарної інтимної лірики - з філософським, екзистенційним, суспільно-побутовим під/ і контекстом:

*На віях - осінь, в косах - перший сніг,  
А очі прагнуть молодого літа...  
Хотіти - гріх, і не любити - гріх,  
І гріх любити неталановито!*

*Пречиста осінь, твої опальний друг  
Цю старість приміряє лицемірно...  
Одна матегалактика покірна:  
Космічний біл і безкінечний круг.*

У цій збірці багато віршів, які мені хочеться перечитувати, я просто деякі з них назву: «Маленький віршик про чудодійні долони снігуроньки Тетянки», «Коли мене підсмажить впертий час», «Всі мрії жінок про свободу...», «Таке недоторкане небо», «Чернігову», «Не питай, чи кохаю...» «Душа - мов скрипка...», «Колись я напишу останнього вірша» (років десять тому цей вірш, як і однойменна назва збірки, у мене викликала чомусь іронію, причин якої сьогодні я не можу зрозуміти), «Двійники» та ін.

Мені прикро писати стандартне «та інші», але мушу, бо інакше цей ряд віршів, які мені хочеться перечитувати, займе цілий абзац.

Ці вірші - прості за формою і вічні у змісті. Й ніколи не банальні. Бо перед нами ніжне і нерозтрачене почуття, яке сьогодні видається багатьом архаїкою і несерйозним, яке нібито вимагає іншої мови. Сергій все це прекрасно розуміє і як справжній поет має свою відповідь:

*Наше життя - боротьба з срібняками:  
Тридцять... Ще тридцять... - на кожному кроці...  
Хто я між вами? Хто ви між нами?  
Знову піщинка кулею в оці!*

У мене навіть виникло запитання до Сергія Дзюби під час читання його збірки: чи не боїться він так пристрасно і віддано любити у час нелюбові? Але це риторичне запитання й воно стосується не так Сергія, як нас із вами...

Хоча не обійшлося у цій збірці від певних повторів (формальних, змістових, пошукових) і наслідувань. Я маю на увазі цикл «Про людей та янголів». Тут є багато вдалих змістових і формальних парадоксів. Хоча безперечним тут є вплив поезії Василя Слпачука. Це ж саме стосується циклів «Чекаю тебе з роботи, як із війни», «Про тебе», «Кохання з русалкою (техніка безпеки)», «Між нами, привидами», «Жіноча логіка».

І справа не в тому, що мовляв, нічого немає страшного в запозиченні форми, - зрештою, і в Слпачука вона взята із китайського та японського середньовічного поетичного досвіду. Але Слпачук орнаментував цю форму, надав їй виразного індивідуального забарвлення і колориту. Повторення цієї практики знеособлює, як мені видається, індивідуальність мовну, стирає відмінності стилеві, інтонаційні. Тому цією формою не треба зловживати. Так мені здається.

Не зовсім вдалим з формального і змістового боку є цикл «Болить від любові фантомна моя половина! Поемки», за винятком кількох віршів: «Є інший світ ...», «Бринить цвіркун - знавець тасмних мов...», «Це - тільки шах і рана - не суттєва ...», «Ти давно не поїхала в місто своїх буковин...». Невдалими є через сюжетний побутовізм і відсутність сюжетної інтриги.

Але я би все-таки хотів говорити не про недоліки. Зрештою, всі ці мої претензії є такими умовними і дрібними на тлі великої і вічної історії любові. Сергій Дзюба із тих авторів, які пишуть одну велику книгу кохання. І у цьому відчутті, у цьому захопленні, у цьому обожненні Жінки Сергій Дзюба є, безперечно, продовжувачем великої європейської поетичної традиції, розпочатої Петраркою, і яка не закінчиться доти, поки бодай єдиний на землі Чоловік не соромитиметься публічно признатися Жінці у коханні. Поки він вмітиме дивуватися красі й відчуватиме смертельну ніжність її ран:

*Бринить цвіркун - знавець тасмних мов,  
Тримає душу, наче парасоло, -  
Я й завтра б до бабусі вже пішов -  
Померти б від краси, а не від болю!*

Лютий 2007

м.Івано-Франківськ

---

## Сергій ДЗЮБА



### ВІРШІ НА СПАЛЕНОМУ ПАПЕРІ

Кулаковська І. Скіфія Висохлих Сліз. - Ніжин: Аспект-Поліграф, 2006.

*«Можливо, я жила до нової ери  
Гочерети були моїм волоссям», -*  
стверджує молода письменниця Ірина Кулаковська. І має рацію. Спілкуючись із нею, у мене мимоволі нерідко виникає підозра: а чи не реінкарнувалася часом Іра сюди

з якогось зовсім ірреального тридев'ятого царства-тридесятого королівства? Вона - надивовижу чужа ХХ століття (я вже не кажу про ХХІ, гамівна сорочка якого не спроможна впоратися з її бентежною душею, що ніби живе в позачасі). Навіть у такому аж ніяк не похмурому, а навпаки - романтично комфортному для багатьох сучасних поеток середньовіччі, пані Кулаковську, швидше за все, з ентузіазмом спалили б на вогнищі - як відьму, старанно підкладаючи якомога більше хмизу - про всяк випадок...

*«Кленове листя, ніби крила кажана...», «Я не знала, що сніг - просто біла пожежа...», «Дивіться, демони геть білі і прозорі. У них є німби і в сутанах мерзнуть душі...» - ось така ересь.*

А ще вона «захлинається світлом вчорашнього місяця» і без проблем вираховує янголів, які співають у переході. Її тиша - із запахом суніці та кольором оливи. Вона - вишукано несучасна та відчайдушно безпорадна:

*Грудка старого снігу безкомпромісно тане.  
То є демісезоння паданок, пелюсток.  
Тільки ви обережно, не розчавили б, пане,  
Полісамотню зірку, зібгану у листок.*

Навіть осінь, яку обожають поетки, для пані Ірини - суєтна, бо нагадує... мітинг. Зате в її місяця - обов'язково обличчя фотомоделі. Ще б пак! Ірина Кулаковська - максималістка. Вона прагне всього і одразу та ще й найвищого гатунку. І не розмінюватиметься на дрібні торги, коли йдеться про справжні почуття - кохання чи ненависть:

*Торкніться клавіші - буду грішна:  
Без компромісів, звичок, мір.  
Я відцеміла, збігла, вийшла,  
Як віри на спалений папір.*

Вона може заснути... на вашій спині чи відкоркувати для вас сонце - звісно, під настрій. Вона - трішки Жорж і трішки Санд. Ексцентричний дядечко Фрейд, котрий уперто визирає з-під бинтів торішнього листя. Комета Галлея, якій тісно у цьому всесвіті, а в інший чкурнути вона поки що не може. А ще - дівчина-пілігрим, готова скільки завгодно блукати навіть догори дригом заради неймовірних знахідок.

*Можливо, у річищі висохлих сліз  
Шукатиму Скіфію - прихисток часу,  
Притулок опальних богів і царівен,  
Загрузлих в історії, ніби в пісках.  
... А баби в степу - то німі ярославни...  
... І я голосила. Мечі і кургани  
З пророцтвом житом прийдешнього в лоні  
Тягнулись повільно обабіч дороги,  
Немов кіноплівка. Однакові кадри.  
Можливо, лиш вітер - одвічний і мудрий -  
Чатує мій спокій, розсипаний в травах,  
Чатує твій дім, запорошений світлом,  
На березі Скіфії Висохлих Сліз.*

Вечір набуває кольору індиго. Оживають жовті янголи свічок. Тиша розламується чеканням навіпл. І пані Кулаковська чаклує над деревом за обрієм зливи.

*Витинанки долонь - безпорадно німі.  
Жовтий палець ворожки читає з їх тіла  
Напівстоптану тугу за світом, крильми,  
Напівзірвану квітку, що геть облетіла.*

*Білий сон, біла ніжність гітторових хмар -  
Вічний каттур смирення чи дотик фіранки?  
Коли віск розтає і вмирає Ікар,  
Я маюю дерева, пророслі у ранки.*

На губах - краплинка моря. І присмерк обморожених калин. Небо ностальгії - паперове, але таке живе і пристрасне!

*Я малюю у кронах сліпі громовиці,  
Випадкові сліди в срібнім дзеркалі диму.  
І в клубку заблукалих промінчиків глищі  
Все шукаю твій голос, вкарбований в риму.*

Ірина - поетка, яка гуляє сама по собі. Вона - некерована і несподівана, мов дощ, який обдурив синоптиків. Пані Кулаковська уважно слухає, однак все робить по-своєму. Сьогодні вона - витончена естетка, котра філігранно користується всіма столовими приборами і здатна чарівно зашарітися, якщо ви мимоволі переплутаєте ніж із виделкою. А завтра Іра спокійнісінько гасатиме по дахах босоніж і, разом з якимсь «відмороженим» прибульцем, апетитно смажитиме дощ, ніби м'ясо акули. Завтра від її дикунської енергії зупиниться годинник на міській вежі. І найлютіший сіроманець втікати, підібгавши хвіст. А сьогодні вона - спокійна та зосереджена, мов буддійський чернець. Треба встигнути - до ранку намалювати своє нове місто, доки воно не зникло крізь жалози неонових світань.

*У намальованому місці сутеніє.  
Гойдає вітер зламаних гуаш.  
П'янка надія - дівчинка-повія -  
Збиральний образ стомлених Наташ.*

*Хрестоматійно бути - чи отрути  
І країноці: з вокзалу в монастир.  
У намальованому місці не забути,  
Як відчуття зібгалися в папір.*

*Розкішне сонце охристо розмито.  
Блукаю між мазками. Дивний збіг:  
Сьогодні я святкую справжнє літо  
У намальованому місті випав сніг.*

Ірина Кулаковська - і швець, і жнець, і на дуді грець: вона однаково вправно пише римовані та білі вірші, сонети і верлібри, хоку, танку та катрени, а ще - акровірші, поезію в прозі, пародії...

Разом із чудовою чернігівською співачкою та композитором Мариною Гончаренко вона витворила цикл пісень: «Намальоване місто», «Пливла шалено мокра ніч», «Все шукала принца, та зустрівся троль», «Ви сідали в авто», «Вам снився дощ»... - блюз, джаз, рок, романс...

«Скіфія Висохлих Сліз» - перша книга Ірини. Але язик не повертається назвати її дебютом. Як на мене, на овиді української літератури з'явилася нова планета. Хай поки що невелика і не така яскрава. Проте цілком самодостатня. Планета, яка здатна перетворитися на зірку.

